

УДК 81.11:81'22:81'23:159.942
DOI: 10.32342/2523-4463-2022-1-23-14

І.П. ПІНІЧ

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської і фіно-угорської філології
імені професора Г.Г. Почепцова
Київського національного лінгвістичного університету*

ВЕРБАЛЬНИЙ, СОЦІО- ТА БІОГЕНЕТИЧНИЙ КОДИ ЕКСТЕРІОРИЗАЦІЇ ЕМОЦІЙ: АФЕКТИВНО-ДИСКУРСИВНИЙ ПІДХІД

У статті висвітлено сучасну тенденцію філологічних та соціально-гуманітарних студій до залучення уявлень про тілесний досвід емоційних переживань у процеси моделювання емоційної концептосфери особистості, конструювання соціальної її ідентичності та формування епістемічних практик суспільного буття. Зміни у дискурсивній науковій парадигмі відзначаються так званім “афективним поворотом”, тому метою даної статті є визначення доцільності інтеграції здобутих знань обох напрямів задля оптимізації наукового аналізу ролі емоцій у афективно-дискурсивній вибудові дійсності. Досягнення поставленої мети передбачає виконання наступних завдань: 1) окреслити знакову природу та прагматичний потенціал соматикону емоційних переживань; 2) проаналізувати цілісність системи соціо- та біогенетичного кодів маніфестації емоцій; 3) надати інтегровану класифікацію способів вербального вияву емоційно-чуттєвого досвіду; 4) висвітлити роль усвідомлення тілесного досвіду у емоційній концептосфері людини; 5) запропонувати інтегральну модель дослідження емоційно-чуттєвого та дискурсивного смислотворення.

Методологію даного дослідження складають загальнонаукові теоретичні методи аналізу, синтезу, пояснення і узагальнення.

Результати. Унаслідок різнобічного вивчення сучасних філософських, психологічних та лінгвістичних теорій емоцій виявлено загальну тенденцію інтенсивного залучення різних виявів емоційно-чуттєвого досвіду до епістемічних та смислотворчих практик соціальної взаємодії. Суголосність поглядів засновується на симетрії біологічної і соціальної природи емоційних переживань, вербальне вираження яких знаходить відповідну утілеснену реакцію у реципієнта. Відповідно, прагматичний потенціал вербальних та невербальних практик у створенні емоційного резонансу сприяє ефективнішій соціальній афіліації і спільному конструюванню реальності. Рекурентні та відтворювані сценарії емоційної взаємодії, а також конвенційний характер засобів обміну переживаннями уможливають седиментацію чуттєвого досвіду у національній концептосфері, що, однак, може підлягати модифікаціям у дискурсивній взаємодії у зв'язку із соціо-культурними, історичними і часо-просторовими чинниками.

Ключові слова: емоційно-чуттєвий досвід, маніфестація емоцій, вербальний і невербальний код, обмін емоціями, афіліація, емоційна концептосфера.

Питання вираження емоцій у сучасній науковій думці розглядається як з огляду їх онтогенезу [Lindquist, MacCormack, Shablack, 2015; Hoemann, Xu, Barrett, 2019], так і філогенезу [Zych, Gogolla, 2021]. При цьому, емоційний досвід та його маніфестація досліджуються не лише з метою вивчення закономірностей розвитку і закріплення моделей та способів вираження особистісної емоційної поведінки загалом і у кожній лінгвокультурі зокрема, але й задля вивчення як саме «афективні практики» [Wetherell, 2012, p. 4] уможливають становлення соціальної особистості та формування групової ідентичності [Lopez, Sanz Sara, Márquez, 2021], сприяють спільному пізнанню та конструюванню дійсності [Candiotta, 2020].

© І.П. Пініч, 2022

Подібний інтерес засновується на зацікавленні емоційною складовою суспільного буття, адже емоційно-афективний досвід не зводиться суто до внутрішніх переживань, що потребують вираження, натомість, вони активно обговорюються, інтерпретуються і аналізуються у процесі взаємодії [Fiehler, 2002, p. 85], зазнаючи зрештою певної модифікації. Повторювані сценарії емоційної інтеракції, що мають конвенціалізовану природу, окреслений репертуар і інвентар засобів маніфестацій і маніпуляцій у межах «емоційних режимів» [Reddy, 2001, p. 129], наближає їх до усталених соціальних практик у межах певних соціальних груп. Відтак, вираження й інтерпретація емоційних переживань разом із когнітивною й мотиваційною складовою групової ідентичності формує підмурівок соціалізації індивіда у процесі емоційного ототожнення себе із конкретною спільнотою та у їх подальшій смислотворчій вибудові дискурсу [Wetherell, 2012, p. 74]. Невід'ємною рисою такої соціальної афіліації є єдність тілесного, психічного і дискурсивного досвіду [Schève, 2016].

Біологічна та соціальна природа виявів емоційно-чуттєвого досвіду. Опанування засобами вираження емоційно-чуттєвого досвіду, як вербальними, так і невербальними, носить соціально-культурний характер. Поряд із біологічно зумовленими реакціями, вияв котрих зазнає подальшого соціального унормування, відбувається засвоєння конвенційних засобів та способів екстеріоризації внутрішніх переживань, притаманних певному соціокультурному середовищу [Hochschild, 1979]. Усвідомлення правил емоційної поведінки, вербальної передусім, відбувається упродовж критичного для такого засвоєння віку мовця і стосується особистісного, міжособистісного та соціального рівнів психіки. Тому, слова, а потім і речення починають лише згодом уживатися на позначення симптоматичної сигналізації про емоційний досвід [Wittgenstein, 1958, § 244], розширюючи можливості вербалізації емоцій та створюючи додаткові можливості конвертації емотивних смислів у мові.

Відповідно, бібліотека знакових кодів людини є значно ширшою, аніж знаки натуральної мови. Тому, вираження емоцій може знаходити необхідний семіотичний арсенал у декількох модальностях і поза мовою: біогенетичній, модальності за тригером і модальності за навчанням [Bianca, 2017, p. 55–56]. Так, біогенетична модальність виявляється у природних знаках-іконах біологічної мови, які є безпомилковими, інстинктивними, а їх тлумачення базується на теорії нативізму і універсальності психічного досвіду. Відтак, вираження фізіологічного досвіду емоційних переживань, як от блідість, розчервоніння, тремтіння чи пітніння добре розпізнаються як ознаки відповідних психічних реакцій, так само як і інші невербальні, передовсім невокалізовані способи вияву емоцій навіть у різних культурах світу [Ekman, 1994].

Автоматизовані нейросистеми психічної реакції або «програми поведінки» [Damasio, Carvalho, 2014] охоплюють і невербальні вокалізовані засоби маніфестації переживань (стогін, сміх, зітхання, плач тощо). До невербальних засобів вираження емоційних реакцій належать також жести, положення та рух тіла, голови, кінцівок, вибір дистанції тощо. Р. Філер зараховує вищеперелічені практики до засобів вираження чуттєвого досвіду [Fiehler, 2002, p. 85], яким притаманні також й соціогенетичні риси, зокрема:

- варіативність і комплексність виявів емоційних переживань, або того, що сприймається як вияв, у залежності від ситуації, людини чи групи людей;
- опціональність тлумачення виявів емоцій як справжніх переживань;
- конвенціональність емоційного самовираження;
- автономність інтерпретації будь-якої фізіологічної чи поведінкової реакції реципієнтом від того, як експерієнцер розуміє власну поведінку чи реакції [Fiehler, 2002, p. 87].

Біохевіористичне бачення некогнітивних процесів емоційної реакції, відображеного у біогенетичному коді, доповнюється ідеєю модульності особистісних переживань у нейропсихологічній теорії номіотично-хвильових процесів мислення М. Б'янки [Bianca, 2017, p. 55–56]. Відтак, виокремлюється модальність за тригером, яка активується, коли біогенетична зумовленість вибору знаків не передбачена, але вибір здійснюється на основі сприйняття стимулу, що спричиняє активацію одного зі знаків бібліотеки. Ця модалість, на відміну від першої, виключає однозначність вибору знаку біогенетично співвіднесеного із ситуацією, що спричиняє переживання. Відтак, аналогічний тригер може активувати різні

знаки у різних ситуаціях, як от, приміром, під час зацікавлення, коли ставлення до об'єкта може бути виражене з обережністю або, навпаки, з ентузіазмом. Водночас, модальність за навчанням передбачає, що досвід вибору знаків, чи то відокремлено, чи у оточенні інших знаків набувається у процесі соціалізації мовця. Отримані знання від членів соціальної групи вказують на доцільність вибору конкретних знаків за певних умов і стимулів, наприклад, вираження сорому, провини, радощів, гордості чи вдячності.

Інтеріоризований емоційно-чуттєвий досвід конкретної лінгвокультури, що охоплює усвідомлення тригерних чинників та стереотипованих моделей вияву емоційної реакції, уможливорює прочитання відповідної ситуації чи об'єкту як потенційно емоціогенного. Накопичення знань про емоційно-чуттєвий досвід у довготривалій пам'яті відбувається унаслідок повторюваних афективних практик впродовж розвитку особистості [Niedenthal, 2008, с. 589] або як результат рекурентного наративу, що, як один з інструментів «психологічної інженерії», також виконує функцію формування емоційного світовідношення [Perry, 2002, р. 122].

Поряд з генетично означеними модальностями вираження особистісних переживань лише третя модальність передбачає не просто доступ до системи засобів екстеріоризації досвіду, але до їх застосування згідно із правилами вираження емоційних станів людини у соціумі, правил відповідності їх маніфестації та кодування [Fiehler, 2002, р. 83]. У теорії прагматики афективів (Theory of Affective Pragmatics) А. Скарантіно визнає індексально-символічну природу позамовних засобів вираження емоцій, з огляду на те, що за умови їх адекватного застосування їх прагматичний потенціал легко розпізнається носіями лінгвокультури [Scarantino, 2017]. Згідно з цією теорією, невербальні знаки вираження емоцій є природними знаками, за допомогою котрих навмисно або неусвідомлювано передається інформація про особистісний чуттєвий досвід. Вираження емоційного досвіду як акт експресії здатен виконувати функцію подібну до мовленнєвих актів [Вольф, 2002, р. 65], впливаючи на поведінку реципієнта чи надаючи можливість розпізнавати та передбачати емоційні переживання експерієнцера згідно із знанням про прототипову модель емоційної поведінки у відповідній ситуації [Scarantino, 2017, р. 176]. І хоча А. Скарантіно не включає вербальні акти вираження емоцій до категорії афективних актів задля збереження її однорідності, проте не відкидає можливості такого приєднання у зв'язку із подібністю функцій та прагматичного потенціалу мовної та позамовної маніфестації емоцій.

Вербальний аспект маніфестації емоційних переживань. Визначальним в уподібненні функцій конвенціональних вербальних та невербальних знаків маніфестації емоційної поведінки є можливість набуття знань про емоції у процесі соціального навчання, адже модальність за навчанням є притаманною так само і для процесів опанування мовою, коли залучаються одразу і біогенетичний, і алфавітний коди. Мова володіє системою конвенційних засобів знакового чи пропозиційного вираження психічних та фізіологічних станів, що можуть функціонувати поряд із біогенетичними знаками невербальної інформаційної системи чи використовуватися взаємозамінно [Altarriba, Bauer, 2004, р. 390]. Проте, у відокремленні від ситуації, доступної для чуттєвого її сприйняття, лише лінгвальні знаки здатні впливати на емоційний стан людини, його перебіг та активацію, усвідомлення та оцінку цих станів. Надто, слова на позначення емоцій, що згідно із конструкціоністською теорією формують самі переживання, та перетворюють останні у емоційний досвід та емоційне світосприйняття [Lindquist, Gendron, Satpute, 2016] у вигляді деяких «симуляцій переживань» у сенсомоторних системах [Niedenthal, 2008, р. 595].

Згідно з логікою мовного відображення особистісних переживань у лінгвофілософії Л. Вітгенштайна, розуміння назв емоцій не вкладається у модель «об'єкт – назва», а вбачається у тривалій попередній підготовці вербального втілення емоції, підготовці граматики слова та визначенні конкретної позиції, де це слово буде розміщене [Wittgenstein, 1958, § 257]. Йдеться не лише про інвентар мовних засобів, необхідних для екстеріоризації психічних переживань, про які мовець дізнається у процесі опанування мовою, а про гнучкість граматики мови, що уможливорює розмаїття вербальної екстерналізації емоцій та здатна їх регламентувати.

Так, біль, що його відчуває індивід, а не окремий його орган, як от, голова, рука, спина чи зуб, не є відображенням деякої емпіричної пропозиції, і не може бути проаналізований

з позицій його референції до об'єктивної реальності чи дескрипції останньої. Особистісний досвід переживань передбачає попереднє власне його розпізнання та ідентифікацію задля послідовної його репрезентації у мові з метою уникнення термінологічного конфлікту із тим, що прийнято називати цим переживанням [Wittgenstein, 1958 § 285]. Таким чином, поняття «болю» входить у мовну гру, тобто обирає дискурсивний характер, не у вигляді фіксованого образу (картинки), але у вигляді відчуття, що передбачає знання усієї парадигми поведінкових характеристик, і болю у тому числі [Wittgenstein, 1958 § 302], може бути розпізнаний іншими індивідами, судячи або з виразу його обличчя, або із повідомлення експерієнцера.

Мова емоцій, проте, не завжди дескриптивна, адже вигук чи зойк не є описом переживань, а радше первинним, недиференційованим мовним засобом безпосереднього вираження суб'єктивного досвіду. Виражені таким чином переживання відтворюють власне психо-фізіологічну реакцію експерієнцера, без номінативного узагальнення на семантичному рівні [Volek, 1987, р. 29] та мають великий прагматичний потенціал емоційного впливу, що, проте, є притаманним різним засобам вираження емоційних переживань у вигляді експресивної ілюктивної сили [Searle, 1975, р. 356].

У лінгвістиці емоцій закріплена загальноприйнята дихотомія вербального втілення особистісних переживань [Bednarek, 2010; Fiehler, 2002, р. 86; Kövesces, 2003, р. 6; Volek, 1987, р. 25], що загалом співвідносна із онтологічно єдністю внутрішнього (психофізіологічного) та усвідомленого зовнішнього *psychē*. Відтак, мовний вияв психічного досвіду передбачає:

- 1) вираження/сигналізацію внутрішніх переживань за допомогою
 - а. симпрактичних засобів вербального коду, афективів [Шаховский, 2015, с. 11], що виражають емоційний досвід безпосередньо, мають вигуківу природу та носять власне емотивний характер [Volek, 1987, р. 25]
 - б. лексичних і синтаксичних засобів емоційного мовлення (emotional talk) [Bednarek, 2010, р. 44], увиразненого інтенсифікаторами, експлетивами, а також емоційно-оцінною, зменшувано-пестливою лексикою й експресивними мовними засобами (конотативи і потенціативи) [Шаховский, 2015, с. 11], здатних викликати емоційну реакцію у реципієнта;
- 2) тематизацію (thematization) [Fiehler, 2002] емоційних переживань, їх дескрипцію
 - а. шляхом безпосередньої номінації досвіду, буквально (literally) [Kövesces, 2003, р. 6], конкретизуючи емоційний досвід (emotion talk) [Bednarek, 2010] за допомогою:
 - і. назв базових категорій емоційних переживань (напр. happiness, pride, shame, fear, anger) та
 - ii. понять, які асоціюються із базовими термінами і належать до відповідного семантичного поля, створюючи підкатегорії [Shaver, Schwartz, Kirson, O'Connor, 1987] (напр. в межах семантичного поля anger підкатегорії irritation, exasperation, annoyance, aggravation);
 - б. фігурально, за допомогою метафоричних чи метонімічних мовних засобів [Kövesces, 2003];
 - с. дискурсивно, за допомогою характеристики невербальної поведінки, опису внутрішніх відчуттів [Fiehler, 2002, р. 90; Martin, Rose, 2003, р. 25–26];
 - д. за допомогою опису або називання подій та обставин, причетних до появи переживання;
 - е. за допомогою опису або розповіді про ситуативні обставини переживань з апеляцією до ширшого контексту чи подібних афективних практик [Fiehler, 2002, р. 89].

Вочевидь, граматики позначень особистісних переживань засновується на закономірностях притаманних самим переживанням, що не залежать або лише частково залежать від волевиявлення експерієнцера. Внутрішня сторона переживання характеризується внутрішньою приналежністю досвіду суб'єктові у вигляді неусвідомлюваних процесів та характеристик, знакова природа котрих у своєму вияві є найближчою до соматичних переживань [Foolen, 2012, р. 349]. Невіддільним від внутрішніх переживань є усвідомлення зовнішніх чинників, об'єктів і ситуацій та дій, у яких воно може реалізовуватися, що, відповідно, виявляється у рефлексивних практиках дескриптивного характеру і концептуалізується носіями лінгвокультури у вигляді причинно-наслідкових або асоціативних зв'язків. Знання про емоції засвоюються в афективно-дискурсивних практиках і седиментуються для подальшої типізації, так само як і модифікації емоційної картини світу, норм емоційної поведінки, а також соціальних настроїв у суспільстві.

Уявлення про тілесний досвід у емоційній концептосфері особистості.

Взаємозв'язок мови та мислення у вибудові системи знань про емоційну сферу індивіда є визначальним у дослідженні процесів мовного відображення інтеріоризованих переживань безвідривно від емоційного репертуару соціальної групи. Пізнання дійсності, представлене у вигляді динамічної смислової системи, полягає у відображенні у думках узагальненого емоційно-чуттєвого досвіду, отриманого у соціальних практиках та відображеного у змістовій стороні знаку [Вygотский, 1934, с. 14]. Відповідно, вербальне втілення емоційних переживань здатне однаковим чином відображати тригери емоційного резонансу, психофізіологічний досвід експерієнцера, спробу врегулювання інтенсивності та маніфестації переживань згідно із соціо-культурними стандартами, а також наслідки досягнення кульмінації переживання. Проте, мовне відображення переживань не є відокремленим від тілесного досвіду, який може проектуватися у наративах під час власне чуттєвої реакції, або навіть здатен конструювати соціальну ідентичність на підсвідомому рівні [Peters, Protevi, 2017].

Знання про емоційні переживання, можуть бути отримані як під час соціального інструктажу, так і при безпосередній участі у спільних переживаннях до спільного об'єкта чи ситуації та спільних діях, пов'язаних з ними [Szanto, 2018, р. 87]. Емоційна єдність спільноти, відтак, може мати і позамовну «основу афективної структури», отриману, наприклад, у практиках триумфу перемоги, демонстрації зверхності або покори, приниження, помсти або покарання [Peters, Protevi, 2017]. Водночас, дискурсивні практики навчання емоційним сценаріям, що засновані на фізіологічних відчуттях, зокрема болю або задоволення, не обов'язково спираються на безпосередній тілесний досвід чи його споглядання. Практики заохочення чи застереження не потребують контакту із емоціогенним чинником і ґрунтуються на цілісності моделі семантичних мереж [Altarriba, Bauer, 2004, р. 399], що поєднують концептуальні знання із тілесним досвідом, де останній складає їх ключовий зміст [Niedenthal, 2008, р. 596]. Відтак, опис і розтлумачення сприятливих чи несприятливих умов та пов'язаних із ними очікуваних емоційних реакцій цікавості, страху чи огиди здатні формувати відповідну поведінку у аналогічних реальних ситуаціях у майбутньому без опори на отриманий власний утілеснений досвід.

Концептуалізація різних компонентів чуттєвого досвіду, які отримують своє конвенціональне представлення у різних семіотичних системах, організовується у деякі класери знання [Hoemann, Xu, Barrett, 2019]. І хоча аналіз структури емоційної концептосфери спирається насамперед на категоризацію знань за допомогою номінацій базових емоцій [Izard et al., 1995; Shaver et al., 1987] і лексико-семантичних полів, які вони утворюють навколо себе, або до механізмів усвідомлення емоцій за допомогою метафоричного їх представлення [Kövesces, 2003; Lakoff, Kövesces, 1987], проте конструювання цих знань доповнюється також уявленнями про утілеснений та соціо-культурний досвід переживань [Kövesces, 2020; Soriano, 2015, р. 210] у системній єдності уявлень асоціативного характеру [Altarriba, Bauer, 2004].

Закономірності перебігу емоційних переживань, до яких звертаються Дж. Лейкоф і З. Кьовечеш [Lakoff, Kövesces, 1987] у відстеженні комплексної природи емоційних концептів, виявляються, передусім, у системі інтуїтивних знань суб'єкта про емоції. Модель інтуїтивного розуміння емоції (folk model) відображає соціо-культурний сценарій розгортання у часі різних етапів емоційного досвіду, що охоплюють соматичну і психологію переживань, когнітивні і моральні судження, а також соціальні дії [Kövesces, 2015, р. 87]. Визначальним є те, що кодифікація емоційно-чуттєвого досвіду у мові може мати і зворотній напрям, коли, з одного боку, вербальні вирази уточнюють чи нарощують об'єм знань про емоційний досвід [Lakoff & Kövesces, 1987, р. 198], а з іншого, можуть викликати реакцію на рівні симуляції тілесного досвіду у реципієнта [Niedenthal, 2008].

Подібна інтеграція невербальної та лінгвальної систем організації емоційної концептосфери як на інтра-, так і на інтерсуб'єктивному рівнях знаходить відображення у наукових уявленнях про емоційну сферу особистості. Класичні моделі організації знань про емоції, що ґрунтуються на прототиповому [Kövesces, 2003, р. 20–34; 2015; Niedenthal et al., 2004], ієрархічному [Shaver et al. 1987] й просторовому (dimensional) підходах до концептів емоцій [Barrett & Russell, 1999], моделях семантичних примітивів [Wierzbicka, 1992] та се-

мантичних мереж [Altarriba, Bauer, 2004; Bower, 1991; Forgas, 2017], доповнюються сучасними теоріями розширеного емоційного досвіду (Extended Emotion Theory) [Krueger, 2014; Slaby, 2014], розширеної афективності (Extended Affectivity) [Candiotta, 2016], теорією розширеної концептуальної метафори (Extended Conceptual Metaphor Theory) [Kövesces, 2020], а також теорією втілюваної симуляції концептів емоцій (Embodied-simulation model of emotion concepts) [Niedenthal, Winkielman, Mondillon, & Vermeulen, 2009].

Засноване на теорії розширеної свідомості [Clark, Chalmers, 1998], розуміння розширеного чуттєвого досвіду індивіда полягає у сприйнятті самоідентифікації через екзогенні ресурси, як от: емоційні артефакти [Candiotta, Pirreda, 2019], емоційні середовища та емоційні спільноти, а також емоційні практики [Slaby, Mühlhoff, Wüschner, 2017]. Емоційно-чуттєві переживання перестають бути суто внутрішньо-притаманними людському організмові [Colombetti, Krueger, Roberts, 2018], натомість емоційний портрет особистості формується та може зберігатися у свідомості інших людей на рівні ментальних образів та відчуттів, вбудовані у їхні фізіологічні структури. Емоційні реакції, таким чином, складають частину комплексної екосистеми оточень, речей, практик і мотивів, що визначають соціальну приналежність особистості, конструюють реалії, що мають спільне сприйняття та розуміння.

Деталізація результатів класичної та сучасної теорій конструювання знань про емоційно-чуттєвий досвід не складають предмет даного дослідження. Однак, вочевидь, засвідчений науковий інтерес до динаміки взаємодії тілесного і емоційно-оцінного у системі знань людини, спільній інтерактивній вибудові та валідації емоційної концептосфери певної лінгвокультури складають перспективу майбутніх досліджень. Зокрема, вбачається потужний потенціал вивчення єдності відчуттів і емоцій у дискурсивних практиках смислотворення [Nikunen, 2019, p. 323], ефективному застосуванні вербального і невербального аспектів вияву емоційного досвіду у радикалізації та створенні емоційної напруги у суспільстві [Westberg, 2021], афективної політики [Ahmed, 2015] й когнітивно-афективної ідеології [Thagard, 2015].

Визначене у сучасних наукових студіях активне долучення фізіологічного досвіду до емоційно-оцінної сфери соціальної ідентичності прослідковується як для особистісного рівня соціалізації, так і для рівня суспільних взаємовідносин. Знакова природа невербального та вербального кодів маніфестації чуттєвого досвіду складає основу однаковим чином для комунікації внутрішніх переживань, для передачі досвіду у межах соціальної групи та лінгвокультури і для спільного пізнання та конструювання навколишнього середовища. Упізнаваність емоційної реакції гарантує приналежність індивіда до конкретної соціо-культурної спільноти і проектує адекватне сприйняття, інтепретацію та подальшу модифікацію емоційних станів, унормованих правилами суспільної поведінки.

Конвенціональна природа засобів та способів вияву емоційно-чуттєвого досвіду уможлиблює становлення спільних афективних практик, що сприяють автоматизації оцінки у процесах суспільної взаємодії загалом та чуттєвого світопізнання зокрема. Емоційно-чуттєва соціалізація засновується на отриманні практичних знань або опису потенційних відчуттів і способу їх екстеріоризації у відповідних ситуаціях та за певних умов. Відтак, вербальний код утілення досвіду рівною мірою залучає дескрипцію невербальної поведінки експерієнцера, афективне вираження переживань, опис потенційних тригерів емоційної реакції та емоціогенних ситуацій.

Знання в емоційній концептосфері вибудовуються за принципом асоціативних зв'язків між усвідомлюваними чинниками емоційної реакції, психофізіологічним досвідом переживань, когнітивними і моральними судженнями, і соціальними діями, пов'язаними з ними. Емоційно-чуттєве пізнання здійснюється як на індивідуальному рівні, так і у спільних чуттєвих структурах емоційних спільнот, що слугують фондом та середовищем встановлення, обміну, зміни, консолідації та передачі афективної інформації. Подібне прочитання розширеного чуттєвого досвіду дозволяє розглядати афективно-дискурсивні практики як водночас інтеріоризований та спільний соціальний досвід смислотворення. Вивчення суспільних процесів, таким чином, не може знехтувати спільним емоційно-чуттєвим досвідом, що однаково залучає соматичний, лінгвальний та соціальний аспекти суспільного буття.

Список використаних джерел

- Вольф, Е.М. (2002). *Функциональная семантика оценки*. Москва: Эдиториал УРСС.
- Выготский, Л.С. (1934). *Мышление и речь*. Москва: Государственное Социально-экономическое Издательство.
- Шаховский, В.И. (2015). *Голос эмоций в языковом круге homo sentiens*. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ».
- Ahmed, S. (2015). *The Cultural Politics of Emotion*. New York, NY: Routledge.
- Altarriba, J., Bauer, L.M. (2004). The Distinctiveness of Emotion Concepts: A Comparison between Emotion, Abstract, and Concrete Words. *The American Journal of Psychology*, 117 (3), 389-410. DOI: 10.2307/4149007.
- Barrett, L.F., Russell, J.A. (1999). Core Affect, Prototypical Emotional Episodes, and Other Things Called Emotion: Dissecting the Elephant. *Journal of Personality and Social Psychology*, 76, 805-819.
- Bednarek, M. (2010). Emotion talk and emotional talk: Approaches to language and emotion in Systemic Functional Linguistics and beyond. *Proceedings of ISFC 35: Voices Around the World*, Australia, 2, 39-45.
- Bianca, M. (2017). *The Nomiotic-Wave Theory of Mind and Inherent Logic*. Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Bower, G.H. (1991). Mood Congruity in Social Judgments. In J.P. Forgas (Ed.), *Emotion and Social Judgments* (pp. 31-53). Oxford: Pergamon Press.
- Candiotto, L. (2016). Extended Affectivity as the Cognition of Primary Intersubjectivity. *Phenomenology and Mind*, 11, 232-241
- Candiotto, L., Piredda, G. (2019). The Affectively Extended Self: A Pragmatist Approach. *Humana.Mente Journal of Philosophical Studies*, 36, 121-145.
- Candiotto, L. (2020). Epistemic Emotions and the Value of Truth. *Acta Analytica*, 35, 563-577.
- Colombetti, G., Krueger, J., Roberts, T. (2018). Editorial: Affectivity Beyond the Skin. *Frontiers in Psychology*, 9, 1307. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.01307.
- Clark, A., Chalmers, D.J. (1998). The Extended Mind. *Analysis*, 58 (1), 7-19. DOI:10.1093/analys/58.1.7.
- Damasio, A., Carvalho, G.B. (2013). The Nature of Feelings: Evolutionary and Neurobiological Origins. *Nature Reviews Neuroscience*, 14, 143-152.
- Ekman, P. (1994). All Emotions Are Basic. In P. Ekman, R.J. Davidson (Eds.), *The Nature of Emotion: Fundamental Questions* (pp. 15-20). New York: Oxford University Press.
- Fiehler, R. (2002). How to Do Emotions with Words: Emotionality in Conversations. In S.R. Fussell (Ed.), *The Verbal Communication of Emotions. Interdisciplinary Perspectives* (pp. 79-106). Mahwah – London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Foolen, A. (2012). The Relevance of Emotion for Language and Linguistics. In A. Foolen, U.M. Lüdtke, T.P. Racine, J. Zlatev (Eds.), *Moving Ourselves, Moving Others* (pp. 347-368). Amsterdam: John Benjamins Publishing.
- Forgas, J. (2017). Mood Effects on Cognition: Affective Influences on the Content and Process of Information Processing and Behavior. In Myounghoon Jeon (Ed.), *Emotions and Affect in Human Factors and Human-Computer Interaction* (pp. 89-122). Amsterdam: Elsevier.
- Hochschild, A.R. (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. *American Journal of Sociology*, 85 (3), 551-575.
- Hoemann, K., Fei Xu, Barrett L.F. (2019). Emotion Words, Emotion Concepts, and Emotional Development in Children: A Constructionist Hypothesis. *Developmental Psychology*, 55 (9), 1830-1849. DOI: 10.1037/dev0000686.
- Izard, C.E., Fantauzzo, C.A., Castle, J.M., Haynes, O.M., Rayias, M.F., Putnam, P.H. (1995). The ontogeny and significance of infants' facial expressions in the first 9 months of life. *Developmental psychology*, 31(6), 997-1013.
- Kövecses, Z. (2003). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kövecses, Z. (2015). *Where Metaphors Come from*. Oxford: Oxford University Press.
- Kövecses, Z. (2020). *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Krueger, J. (2014). Varieties of Extended Emotions. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, 13 (4), 533-535.

Lakoff, G. Kövecses, Z. (1987). The Cognitive Model of Anger Inherent in American English. In D. Holland, N. Quinn (Eds.), *Cultural Models in Language and Thought* (pp. 195-221). Cambridge: Cambridge University Press.

Lindquist, K.A., Gendron, M., Satpute, A.B. (2016). Language and emotion: Putting words into feelings and feelings into words. In L.F. Barrett, M. Lewis, J.M. Haviland-Jones (Eds.), *Handbook of emotions* (4th ed., pp. 579-594). New York: Guilford Press.

Lindquist, K.A., MacCormack, J.K., Shablack, H. (2015). The Role of Language in Emotion: Predictions from Psychological Constructionism. *Frontiers in Psychology*, 6, 1-17. DOI: 10.3389/fpsyg.2015.00444.

Lopez, C., Sanz Sara, V., Márquez, M. G. (2021). Emotions in Collective Identity: Group-based Emotions, Empathy and Emotion Regulations toward the Past. In M.A. Carr (Ed.), *Understanding Emotions* (pp. 79-112). New York: Nova Science Publishers.

Martin, J. R., Rose, D. (2003). *Working with Discourse: Meaning beyond the Clause*. London: Continuum.

Nikunen, K. (2019) Media, emotions and affect. In J. Curran, D. Hesmondhalgh (Eds.), *Media and Society* (pp. 323-340). London: Bloomsbury.

Niedenthal, P.M., Auxiette, C., Nugier, A., Dalle, N., Bonin, P., Michel, P. (2004). A Prototype Analysis of the French Category "Émotion". *Cognition and Emotion*, 18 (3), 289-312.

Niedenthal, P.M. (2008). Emotion Concepts. In M. Lewis, J.M. Haviland-Jones, L.F. Barrett (Eds.), *Handbook of Emotions* (pp. 587-600). New York: The Guilford Press.

Niedenthal, P.M., Winkielman, P., Mondillon, L., Vermeulen, N. (2009). Embodiment of Emotion Concepts. *Journal of Personality and Social Psychology*, 96 (6), 1120-1136.

Peters, Ch.H., Protevi, J. (2017). *Affective ideology and Trump's popularity*. Retrieved from <http://www.protevi.com/john/TrumpAffect.pdf>

Perry, E.J. (2002). Moving the Masses: Emotion Work in the Chinese Revolution. *Mobilization: An International Journal*, 7 (2), 111-128.

Scarantino, A. (2017). How to Do Things with Emotional Expressions: The Theory of Affective Pragmatics. *Psychological Inquiry*, 28 (2-3), 165-185. DOI:10.1080/1047840X.2017.1328951.

Searle, J.R. (1975). A Taxonomy of Illocutionary acts. *Language, Mind, and Knowledge. Preliminaries*, 7, 344-369.

Scheve, Ch. von. (2016). A Social Relational Account of Affect. *Working Paper SFB 1171 Affective Societies 03/16*. Retrieved from https://www.sfb-affective-societies.de/en/publikationen/working_paper_series/wp-2016-03_scheve_2016/index.html

Shaver, Ph., Schwartz, J., Kirson, D., O'Connor, G. (1987). Emotion Knowledge: Further Exploration of a Prototype Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52 (6), 1061-1086.

Slaby, J. (2014). Emotions and the Extended Mind. In M. Salmela, C. von Scheve (Eds.), *Collective Emotions* (pp. 34-46). Oxford: Oxford University Press.

Slaby, J., Mühlhoff, R., Wüschner, Ph. (2019). Affective Arrangements. *Emotion Review*, 11 (1), 3-12.

Soriano, C. (2015). Emotion and Conceptual Metaphor. In H. Flam and J. Kleres (Eds.), *Methods of Exploring Emotions* (pp. 206-214). New York & London: Routledge.

Szanto, Th. (2018). The Phenomenology of Shared Emotions—Reassessing Gerda. In S. Walther., S. Luft, R. Hagenhuber (Eds.), *Women Phenomenologists on Social Ontology* (pp. 85-104). Cham: Springer.

Thagard, P. (2015). The Cognitive-Affective Structure of Political Ideologies. In B. Marti-novsky (Ed.), *Emotion in Group Decision and Negotiation* (pp. 51-71). Dordrecht: Springer.

Volek, B. (1987). *Emotive signs in language and semantic functioning of derived nouns in Russian*. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Westberg, G. (2021). Affective Rebirth: Discursive Gateways to Contemporary National Socialism. *Discourse & Society*, 32 (2), 214-230.

Wetherell, M. (2012). *Affect and Emotion: A New Social Scientific Understanding*. London: Sage.

- Wierzbicka, A. (1992). Defining Emotion Concepts. *Cognitive Science*, 16, 539-581.
Wittgenstein, L. (1958). *Philosophical investigations*. Oxford: Basil Blackwell.
Zych, A.D., Gogolla, N. (2021). Expressions of Emotions Across Species. *Current Opinion in Neurobiology*, 68, 57-66. DOI: 10.1016/j.conb.2021.01.003.

VERBAL, SOCIAL AND BIOGENETIC CODES OF EMOTION EXTERNALIZATION: AN AFFECTIVE-DISCURSIVE ACCOUNT

Iryna P. Pinich, Kyiv National Linguistic University (Ukraine)

e-mail: ipinich@hotmail.com

DOI: 10.32342/2523-4463-2022-1-23-14

Key words: *emotional and sensual experience, emotion externalization, verbal and nonverbal codes, sharing emotions, affiliation, emotional conceptual sphere.*

The article elucidates modern trends in humanities and social studies to encompass affective corporeality in the emotional conceptual sphere of the person, the structure of her social identity, and into processes of communal sense-making. But despite the prominence of the turn to affectivity which is putatively at the core of many social processes, discourse must be equally addressed to outline the epistemic role of emotional experiences. Therefore, the *goal* of the paper is to highlight the need for integrating the findings of both discourse and affect studies which will significantly benefit emotiology in unveiling the processes of social construction of reality. To meet the goal the following *objectives* are set: 1) to outline the semiotic nature and pragmatic potential of affect somatic concomitants; 2) to analyze the unity of social and biogenetic codes of affect and emotion externalization; 3) to provide an overarching classification of verbal means for affect and emotion manifestation; 4) to highlight the role of cognized corporeality of emotions; 5) to present the prospects of an integral approach to the study of affective-discursive sense-making.

The *methodology* of the study involves general-scientific methods of analysis, synthesis, comparing, and deduction.

Results. Current emotion theories in linguistics, philosophy, and psychology exhibit a general tendency towards the integration of embodied emotional and sensual experience in epistemic and sense-making practices of social interaction. An emotional pool proves indispensable from the pool of knowledge and involves shared experience of affective and emotional responses, their conventionalized and sedimented externalization, the library of verbal and nonverbal means of their manifestation, regulation, negotiation, and channeling. Consequently, the unison of scholarly claims resides in the recognition of both biological and social aspects of affectivity, verbal expression and/or representation of which elicits recognition and an embodied response in the co-emoter. The commonality of affective interaction is claimed formative in constructing worldviews and beliefs. Therefore, the pragmatic potential of verbal and nonverbal affective-discursive practices favours efficient social affiliation and communal construction of reality simultaneously setting social boundaries within a society.

Recurring and reproducing scenarios of affective interaction are based on the system of conventional behavioural and linguistic signs which foster meaning-making practices. The library of somatic signs can be accessed via biogenetic modality, modality on trigger, and modality on learning. This code is grounded in innate physiological responses and unequivocally relates to corresponding situations through stereotypical behavioral patterns. Modality on learning bridges biogenetic and alphabetic codes as the nativism of both anchors semantic correlation, with the difference that the latter system of signs is adopted only conventionally.

A discursive account of emotional interaction has resulted in an integral classification of verbal means for affect and emotion externalization that equally involve verbal and nonverbal modes. Emotion triggers, emotional situations, psycho-physiological experiences, state and action tendencies are included in the comprehensive inventory of language means for emotion manifestation.

Expressive and descriptive methods can also serve as means of invoking emotional response in other social members in the form of embodied simulations. This is engendered by the process of emotion knowledge acquisition which occurs both through embodiment and narrative practices. The knowledge of social and cultural aspects of one's emotional stance involves a multilateral account of subjective experience shared by other members of a culture. Thus, emotional alignment is achieved in social acts through manifold resources of language that proves affective-discursive practices defining in sense-making and the approach seminal in further studies of social processes.

References

- Ahmed, S. (2015). *The Cultural Politics of Emotion*. New York, Routledge, 44 p.
- Altarriba, J., Bauer, L.M. (2004). The Distinctiveness of Emotion Concepts: A Comparison between Emotion, Abstract, and Concrete Words. *The American Journal of Psychology*, vol. 117, issue 3, pp. 389-410. DOI: 10.2307/4149007.
- Barrett, L.F., Russell, J.A. (1999). Core Affect, Prototypical Emotional Episodes, and Other Things Called Emotion: Dissecting the Elephant. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 76, pp. 805-819.
- Bednarek, M. (2010). Emotion talk and emotional talk: Approaches to language and emotion in Systemic Functional Linguistics and beyond. *Proceedings of ISFC 35: Voices Around the World*, Australia, vol. 2, pp. 39-45.
- Bianca, M. (2017). *The Nomic-Wave Theory of Mind and Inherent Logic*. Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars Publishing, 495 p.
- Bower, G.H. (1991). Mood Congruity in Social Judgments. In J.P. Forgas (ed.). *Emotion and Social Judgments*. Oxford, Pergamon Press, pp.31-53.
- Candiotto, L. (2016). Extended Affectivity as the Cognition of Primary Intersubjectivity. *Phenomenology and Mind*, vol. 11, pp. 232-241.
- Candiotto, L., Piredda, G. (2019). The Affectively Extended Self: A Pragmatist Approach. *Humana. Mente Journal of Philosophical Studies*, vol. 36, pp. 121-145.
- Candiotto, L. (2020). Epistemic Emotions and the Value of Truth. *Acta Analytica*, vol. 35, pp. 563-577.
- Colombetti, G., Krueger, J., Roberts, T. (2018). Editorial: Affectivity Beyond the Skin. *Frontiers in Psychology*, vol. 9, pp. 1307. DOI: 10.3389/fpsyg.2018.01307.
- Clark, A., Chalmers, D.J. (1998). The Extended Mind. *Analysis*, vol. 58, issue 1, pp. 7-19. DOI:10.1093/analys/58.1.7.
- Damasio, A., Carvalho, G.B. (2013). The Nature of Feelings: Evolutionary and Neurobiological Origins. *Nature Reviews Neuroscience*, vol. 14, pp. 143-152.
- Ekman, P. (1994). All Emotions Are Basic. In P. Ekman, R.J. Davidson (eds.). *The Nature of Emotion: Fundamental Questions*. New York, Oxford University Press, pp. 15-20.
- Fiehler, R. (2002). How to Do Emotions with Words: Emotionality in Conversations. In S.R. Fussell (ed.). *The Verbal Communication of Emotions. Interdisciplinary Perspectives*. Mahwah – London, Lawrence Erlbaum Associates Press, pp. 79-106.
- Foolen, A. (2012). The Relevance of Emotion for Language and Linguistics. In A. Foolen, U.M. Lütke, T.P. Racine, J. Zlatev (eds.). *Moving Ourselves, Moving Others*. Amsterdam, John Benjamins Publishing, pp. 347-368.
- Forgas, J. (2017). Mood Effects on Cognition: Affective Influences on the Content and Process of Information Processing and Behavior. In Myoungsoon Jeon (ed.). *Emotions and Affect in Human Factors and Human-Computer Interaction*. Amsterdam, Elsevier, pp. 89-122.
- Hochschild, A.R. (1979). Emotion Work, Feeling Rules, and Social Structure. *American Journal of Sociology*, vol. 85, issue 3, pp. 551-575.
- Hoemann, K., Fei Xu, Barrett, L.F. (2019). Emotion Words, Emotion Concepts, and Emotional Development in Children: A Constructionist Hypothesis. *Developmental Psychology*, vol. 55, issue 9, pp. 1830-1849. DOI: 10.1037/dev0000686.
- Izard, C.E., Fantuzzo, C.A., Castle, J.M., Haynes, O.M., Rayias, M.F., Putnam, P.H. (1995). The ontogeny and significance of infants' facial expressions in the first 9 months of life. *Developmental psychology*, vol. 31, issue 6, pp. 997-1013.
- Kövecses, Z. (2003). *Metaphor and Emotion: Language, Culture, and Body in Human Feeling*. Cambridge, Cambridge University Press, 242 p.
- Kövecses, Z. (2015). *Where Metaphors Come from*. Oxford, Oxford University Press, 197 p.
- Kövecses, Z. (2020). *Extended Conceptual Metaphor Theory*. Cambridge, Cambridge University Press, 196 p.
- Krueger, J. (2014). Varieties of Extended Emotions. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*, vol. 13, issue 4, pp. 533-535.
- Lakoff, G., Kövecses, Z. (1987). The Cognitive Model of Anger Inherent in American English. In D. Holland, N. Quinn (eds.). *Cultural Models in Language and Thought*. Cambridge, Cambridge University Press, pp. 195-221.
- Lindquist, K.A., Gendron, M., Satpute, A.B. (2016). Language and emotion: Putting words into feelings and feelings into words. In L.F. Barrett, M. Lewis, J.M. Haviland-Jones (eds.). *Handbook of emotions*. New York, Guilford Press, pp. 579-594.
- Lindquist, K.A., MacCormack, J.K., Shablack, H. (2015). The Role of Language in Emotion: Predictions from Psychological Constructionism. *Frontiers in Psychology*, vol. 6, pp. 1-17. DOI: 10.3389/fpsyg.2015.00444.

- Lopez, C., Sanz Sara, V., Márquez, M.G. (2021). Emotions in Collective Identity: Group-based Emotions, Empathy and Emotion Regulations toward the Past. In M.A. Carr (ed.). *Understanding Emotions*. New York, Nova Science Publishers, pp. 79-112.
- Martin, J.R. Rose, D. (2003). *Working with Discourse: Meaning beyond the Clause*. London, Continuum, 293 p.
- Nikunen, K. (2019) Media, emotions and affect. In J. Curran, D. Hesmondhalgh (eds.). *Media and Society*. London, Bloomsbury, pp. 323-340.
- Niedenthal, P.M., Auxiette, C., Nugier, A., Dalle, N., Bonin, P., Michel, P. (2004). A Prototype Analysis of the French Category “Émotion”. *Cognition and Emotion*, vol. 18, issue 3, pp. 289-312.
- Niedenthal, P.M. (2008). Emotion Concepts. In M. Lewis, J.M. Haviland-Jones, L.F. Barrett (eds.). *Handbook of Emotions*. New York, Guilford Press, pp. 587-600.
- Niedenthal, P.M., Winkielman, P., Mondillon, L., Vermeulen, N. (2009). Embodiment of Emotion Concepts. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 96, issue 6, pp. 1120-1136.
- Peters, Ch.H., Protevi, J. (2017). Affective ideology and Trump’s popularity. Available at: <http://www.protevi.com/john/TrumpAffect.pdf> (Accessed 01 June 2022).
- Perry, E.J. (2002). Moving the Masses: Emotion Work in the Chinese Revolution. *Mobilization. Mobilization: An International Journal*, vol. 7, issue 2, pp. 111-128.
- Scarantino, A. (2017). How to Do Things with Emotional Expressions: The Theory of Affective Pragmatics. *Psychological Inquiry*, vol. 28, issue 2-3, pp. 165-185. DOI:10.1080/1047840X.2017.1328951.
- Searle, J.R. (1975). A Taxonomy of Illocutionary acts. *Language, Mind, and Knowledge. Preliminaries*, vol. 7, pp. 344-369.
- Scheve, Ch. von. (2016). A Social Relational Account of Affect. Working Paper SFB 1171 Affective Societies 03/16. Available at: https://www.sfb-affective-societies.de/en/publikationen/working_paper_series/wp-2016-03_scheve_2016/index.html (Accessed 24 May 2022).
- Shakhovskiy, V.I. (2015). *Golos emocii v jazykovom krugue homo sentiens* [The Sound of Emotion in the Language Circle of Homo Sentiens]. Moscow, LIBROKOM Publ., 141 p.
- Shaver, Ph., Schwartz, J., Kirson, D., O’Connor, G. (1987). Emotion Knowledge: Further Exploration of a Prototype Approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 52, issue 6, pp. 1061-1086.
- Slaby, J. (2014). Emotions and the Extended Mind. In M. Salmela, C. von Scheve (eds.). *Collective Emotions*. Oxford, Oxford University Press, pp. 34-46.
- Slaby, J., Mühlhoff, R., Wüschner, Ph. (2019). Affective Arrangements. *Emotion Review*, vol. 11, issue 1, pp. 3-12.
- Soriano, C. (2015). Emotion and Conceptual Metaphor. In H. Flam, J. Kleres (eds.). *Methods of Exploring Emotions*. New York & London, Routledge, pp. 206-214.
- Szanto, Th. (2018). The Phenomenology of Shared Emotions—Reassessing Gerda. In Walther. S. Luft, R. Hagengruber (eds.). *Women Phenomenologists on Social Ontology*. Cham, Springer, pp. 85-104.
- Thagard, P. (2015). The Cognitive-Affective Structure of Political Ideologies. In B. Martinovsky (ed.). *Emotion in Group Decision and Negotiation*. Dordrecht, Springer, pp. 51-71.
- Volek, B. (1987). *Emotive signs in language and semantic functioning of derived nouns in Russian*. Amsterdam & Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 270 p.
- Volf, E.M. (2002). *Funkcionalnaya semantika ocenki* [Functional Semantics of Appraisal]. Moscow, Editorial URSS Publ., 259 p.
- Vygotsky, L.S. (1934). *Myshlenie i rech’* [Mind and Speech]. Moscow, Gossudarstvennoe Socialno-ekonomicheskoe Izdatelstvo Publ., 324 p.
- Westberg, G. (2021). Affective Rebirth: Discursive Gateways to Contemporary National Socialism. *Discourse & Society*, vol. 32, issue 2, pp. 214-230.
- Wetherell, M. (2012). *Affect and Emotion: A New Social Scientific Understanding*. London, Sage, 192 p.
- Wierzbicka, A. (1992). Defining Emotion Concepts. *Cognitive Science*, vol. 16, pp. 539-581.
- Wittgenstein, L. (1958). *Philosophical investigations*. Oxford, Basil Blackwell, 251 p.
- Zych, A.D., Gogolla, N. (2021). Expressions of Emotions Across Species. *Current Opinion in Neurobiology*, vol. 68, pp. 57-66. DOI: 10.1016/j.conb.2021.01.003.

Одержано 10.03.2022.